2024

RAPORT

UKRAIŃSKA DROGA DO UNII EUROPEJSKIEJ. POLSKIE DOŚWIADCZENIA

SEKTOR ROLNY

UKRAIŃSKA DROGA DO UNII EUROPEJSKIEJ
POLSKIE DOŚWIADCZENIA

SEKTOR ROLNY

Projekt „Ukraińska droga do Unii Europejskiej. Polskie doświadczenia" jest współfinansowany przez Open Society Foundation oraz International Renaissance Foundation.

Spis treści

Wprowadzenie 4
Streszczenie 5
1. Charakterystyka polskiego sektora rolnego 6
2. Charakterystyka sektora rolnego na Ukrainie 9
3. Podstawy prawne i organizacyjne sektora rolno-spożywczego w prawie europejskim 14
4. Wpływ regulacji i praktyki europejskiej na sektor rolno-spożywczy w Polsce 16
5. Podstawy prawne i organizacyjne sektora rolnego na Ukrainie 18
6. Wpływ europejskich regulacji i praktyk na sektor rolny na Ukrainie 20
7. Wyzwania związane z dostosowaniem ukraińskiego sektora rolnego do standardów UE 22
8. Doświadczenia polskich firm sektora rolno-spożywczego związane z akcesją i członkostwem w UE przydatne dla Ukrainy i ukraińskich przedsiębiorców 24
9. Perspektywy współpracy polskich i ukraińskich firm w sektorze rolno-spożywczym na rynku europejskim 26
10. Wzmocnienie powiązań między sektorami rolnymi Polski i Ukrainy na rynku europejskim 28
11. Rekomendacje dla Ukrainy i ukraińskich firm związane z przystąpieniem do UE 30

Wprowadzenie

Rosyjska inwazja w lutym 2022 r. przyspieszyła starania Ukrainy o przystąpienie do Unii Europejskiej. Umowa stowarzyszeniowa, która weszła w życie w 2014 r., z wyjątkiem pogłębionej i kompleksowej strefy wolnego handlu (DCFTA) uchwalonej w 2016 r., stanowiła podstawę przygotowań Ukrainy do przystąpienia do UE. W czerwcu 2022 r. Ukraina uzyskała status kandydata. W grudniu 2023 r. przywódcy UE podjęli decyzję o rozpoczęciu negocjacji akcesyjnych.

Biorąc pod uwagę zamiar przystąpienia Ukrainy do Unii Europejskiej, chcielibyśmy dokonać analizy doświadczeń Polski i polskich przedsiębiorców w praktycznym wdrażaniu zasad członkostwa. Regulacje Unii Europejskiej dla nowych członków są zarówno wyzwaniem, jak i szansą. Wierzymy, że doświadczenie Polski będzie bardzo cenne dla Ukrainy ze względu na historyczną, społeczną i kulturową bliskość obu krajów. Potencjał polskiej gospodarki, polskie doświadczenia z transformacji gospodarczej, budowa nowoczesnej infrastruktury komunikacyjnej, energetycznej i logistycznej to niewątpliwie dodatkowe atuty, także w kontekście wsparcia dla implementacji unijnych regulacji na Ukrainie. Inną kwestią jest ocena trwającej integracji gospodarczej Ukrainy z polskim i europejskim rynkiem oraz spodziewanych efektów poakcesyjnych dla obu krajów. Chcemy pochylić się nad szansami i wyzwaniami, jakie integracja europejska niesie dla gospodarek obu krajów, przygotowując partnerów do znacznie bliższych więzi gospodarczych w najbliższym czasie.

Niniejszy raport został przygotowany w ramach projektu „Ukraińska droga do Unii Europejskiej. Polskie doświadczenia", realizowanego wspólnie przez Warsaw Enterprise Institute (Polska) oraz Institute for Economic Research and Policy Consulting (Ukraina).

Kluczowym elementem projektu są seminaria eksperckie i raporty sektorowe. Chcemy skupić się na newralgicznych sektorach gospodarki, które z jednej strony mogą stanowić istotne wyzwania jako potencjalne obszary konkurencji i sporów pomiędzy polskimi i ukraińskimi przedsiębiorcami, a z drugiej strony omówić te obszary, które mogą stać się przedmiotem współpracy i wzajemnego uzupełniania się gospodarek takich jak:

- energetyka;
- żywność i rolnictwo;
- transport drogowy;
- farmacja;
- budownictwo i materiały budowlane;
- przemysł drzewny i meblarski.

Każdy raport sektorowy składa się z dwóch części. Pierwsza dotyczy polskiego spojrzenia na dany sektor gospodarki, wpływu regulacji europejskich na transformację sektora oraz rekomendacji dla strony ukraińskiej. Druga część dotyczy obecnego stanu sektora na Ukrainie, wyzwań związanych z integracją europejską oraz perspektyw współpracy między firmami z obu krajów.

Głęboko wierzymy, że nasze raporty i cały projekt będą ważnym głosem w dyskursie na temat integracji Ukrainy z Unią Europejską, dostarczą odpowiedniej wiedzy i pomogą przezwyciężyć wzajemne konflikty i nieporozumienia. Chcemy przekonać wszystkich, że przedsiębiorcy z obu krajów mogą i powinni współpracować, aby budować siłę ekonomiczną naszych krajów w oparciu o wolność i swobodę gospodarczą.

Streszczenie

Niniejszy wspólny raport na temat rolnictwa i współpracy polsko-ukraińskiej w tym obszarze analizuje cechy strukturalne, wyzwania i możliwości sektorów rolnych w Polsce i na Ukrainie, podkreślając obszary zbieżności i rozbieżności. Raport przedstawia również rekomendacje dotyczące pogłębienia współpracy między tymi dwoma krajami w ramach integracji z Unią Europejską.

Polski sektor rolny charakteryzuje się mniejszymi gospodarstwami rodzinnymi o średniej powierzchni 11,4 hektara i znacznym rozdrobnieniu. Z kolei Ukraina posiada duże gospodarstwa rolne o średniej wielkości 514 hektarów, co czyni ją jednym z największych światowych eksporterów zbóż i oleju słonecznikowego. Podczas gdy rolnictwo odpowiada za 10,6 proc. PKB Ukrainy, jego udział w polskiej gospodarce wynosi zaledwie 1,6 proc., co odzwierciedla znacznie większą rolę rolnictwa w Ukrainie. Polska korzysta z członkostwa w UE od 2004 r., otrzymując znaczne wsparcie w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) i dostosowując się do ram regulacyjnych UE. Z drugiej strony, Ukraina stoi przed wyzwaniami związanymi z dostosowaniem swojej polityki rolnej do standardów UE, w szczególności w zakresie przepisów sanitarnych i fitosanitarnych, praktyk środowiskowych i bezpieczeństwa żywności.

Polski eksport rolny jest silnie zintegrowany z UE, a 73 proc. jego produkcji trafia na rynki UE. Ukraina od czasu wybuch konfliktu zbrojnego z Rosją znacząco zmieniła rynki docelowe swoich towarów rolnych, kierując już 56,8 proc. swojego eksportu na rynki UE. Wynikało to przede wszystkim z zablokowania tradycyjnych szlaków morskich przez Morze Czarne.

Oba kraje zdają sobie sprawę ze znaczenia poprawy infrastruktury handlowej, w szczególności logistyki. Polska jest kluczowym węzłem tranzytowym dla ukraińskiego eksportu produktów rolnych do UE. Rozwój infrastruktury transportowej, magazynowej i granicznej ma zasadnicze znaczenie dla optymalizacji handlu. Oba kraje pracują nad osiągnięciem celów UE w zakresie zrównoważonego rozwoju. Polska dostosowuje swoje praktyki rolnicze do celów środowiskowych UE, podczas gdy Ukraina jest na razie na wczesnym etapie wdrażania zrównoważonych praktyk rolniczych i ograniczania stosowania chemikaliów.

Doświadczenie Polski w integracji z UE służy jako cenny zasób wiedzy dla Ukrainy, szczególnie w obszarach takich jak doradztwo rolnicze, budowanie potencjału instytucjonalnego i zgodność z unijnymi standardami rolnymi. Raporty podkreślają znaczenie roli Polski w prowadzeniu Ukrainy przez złożony krajobraz regulacyjny UE. Oba rządy powinny priorytetowo traktować inwestycje w infrastrukturę graniczną, aby poprawić efektywność handlu rolnego między oboma krajami. Zachęcanie do wspólnych przedsięwzięć w zakresie przetwórstwa rolno-spożywczego i zrównoważonych technologii pozwoli obu krajom wykorzystać swoje mocne strony i zwiększyć konkurencyjność na rynku UE.

Konieczne są ciągłe wysiłki na rzecz harmonizacji ukraińskiego sektora rolnego ze standardami UE, w szczególności w zakresie bezpieczeństwa żywności, zrównoważenia środowiskowego i dobrostanu zwierząt. Oba kraje muszą współpracować w radzeniu sobie z wyzwaniami wynikającymi z niestabilności geopolitycznej, szczególnie w odniesieniu do wojny w Ukrainie, która wpływa na produkcję rolną i przepływy handlowe.

1. Charakterystyka polskiego sektora rolnego

Polska gospodarka rolna w ostatnich – ponad już – trzech dekadach przeszła szereg głębokich zmian, których punktu startowego upatrywać należy w transformacji ustrojowej. Stopniowy upadek Państwowych Gospodarstw Rolnych doprowadził do znaczących przekształceń w skostniałym systemie rolnym epoki komunistycznej. Spuścizną tego okresu okazały się także opóźnienie technologiczne w rolnictwie, względem szczególnie gospodarek krajów zachodniej Europy, oraz rozdrobnienie gospodarstw rolnych i niechęć samych gospodarzy do prowadzenia działalności rolniczej w formie zorganizowanej. Trudno się dziwić, ponieważ władze komunistyczne skutecznie obrzydziły rolnikom działalność produkcyjną w formie spółdzielni rolniczych, pod którą Polska, jeszcze w latach dwudziestych XX wieku, kładła europejskie podwaliny. Niemniej okres po zmianie ustroju był czasem nauki funkcjonowania w nowych realiach gospodarki rynkowej.

Drugim kamieniem milowym rozwoju krajowej gospodarki rolnej był rok 2004, czyli data przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Rodzimi dostawcy zyskali dostęp do wspólnotowych rynków, co zdecydowanie ożywiło klimat inwestycyjny oraz pozwoliło rozwinąć wskaźniki handlu zagranicznego. W roku 2004 eksport artykułów rolno-spożywczych z Polski wynosił 5,2 mld EUR[1]. W roku 2023 było to już 51,8 mld EUR przy dodatnim saldzie wynoszącym aż 33,2 mld EUR. Czas przynależności do UE to zatem dla Polski dziesięciokrotny wzrost wartości eksportu artykułów rolno-spożywczych, co znajduje swoje odzwierciedlenie w odniesieniu do ogółu krajowych wskaźników gospodarczych. Udział produktów rolno-spożywczych w wartości polskiego eksportu zagranicznego ogółem to bowiem 14,7 procenta. Od czasu naszego wejścia do Unii Europejskiej Polska rokrocznie poprawia swoje wyniki eksportowe (z jednym tylko wyjątkiem w roku 2009, kiedy to zanotowaliśmy spadek rok do roku w wysokości 200 mln złotych).

[1] Dane dotyczące handlu zagranicznego artykułami rolno-spożywczymi z Polski na podstawie: *Wyniki eksportu produktów rolno-spożywczych z Polski w 2023 r.,* Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa, Warszawa 2023.

Wykres 1. Polski handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi (mld EUR)

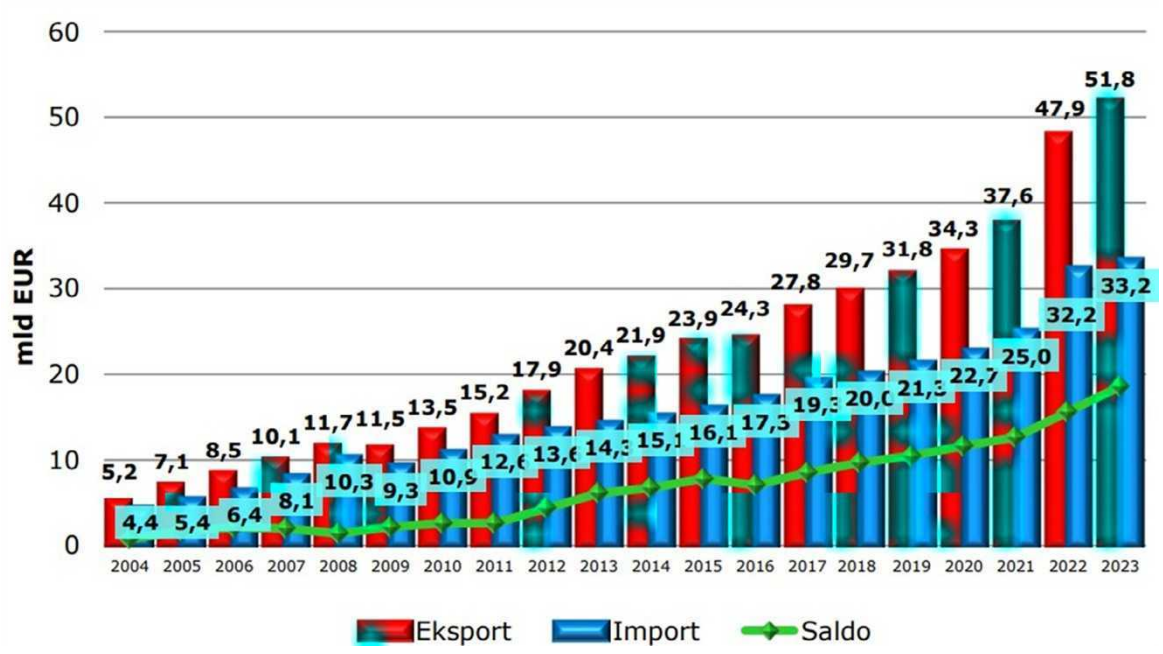

Źródło: KOWR

Dziś polski sektor rolny należy do najsilniejszych w Unii Europejskiej, będąc w światowej czołówce w produkcji i eksporcie wielu artykułów rolno-spożywczych. To właśnie rynek wspólnotowy jest najważniejszym partnerem handlowym polskich dostawców. Aż 73 procent krajowego eksportu rolno-spożywczego, czyli równowartość 38 mld EUR, trafia na rynek Unii Europejskiej. Tu głównym importerem produktów z Polski pozostają Niemcy, które zagospodarowują 26 procent ogółu eksportu rolnego z Polski (13,3 mld EUR). Rokrocznie zwiększa się także wartość wymiany handlowej z krajami pozaunijnymi, wśród których do najważniejszym rynków odbiorczych należą Wielka Brytania, USA oraz Ukraina.

Polska jako kraj nadwyżkowy (w przypadku większości głównych kategorii produktowych) eksportuje znaczące wolumeny towarów. Najwyższy udział w ogóle wysyłek artykułów rolno-spożywczych z Polski według najnowszych danych zanotowały mięso, przetwory mięsne i żywiec (19 procent, 9,9 mld EUR), ziarno zbóż i przetwory (7,6 mld EUR), tytoń i wyroby tytoniowe (11 procent, 5,4 mld EUR), cukier i wyroby cukrownicze (7 procent, 3,8 mld EUR), produkty mleczne (6 procent, 3,3 mld EUR), ryby i przetwory (6 procent, 3,1 mld EUR), warzywa (5 procent, 2,6 mld EUR), owoce (4 procent, 1,8 mld EUR), nasiona roślin oleistych, tłuszcze roślinne (3 procent, 1,7 mld EUR) oraz kawa, herbata i kakao (2 procent, 1,1 mld EUR). Istotne znaczenie dla krajowego eksportu rolno-spożywczego mają także soki owocowe i warzywne oraz alkohol. Pozostałe produkty stanowią łącznie 19 procent wartości wysyłek.

Wykres 2. Struktura towarowa polskiego eksportu rolno-spożywczego w 2023 r.

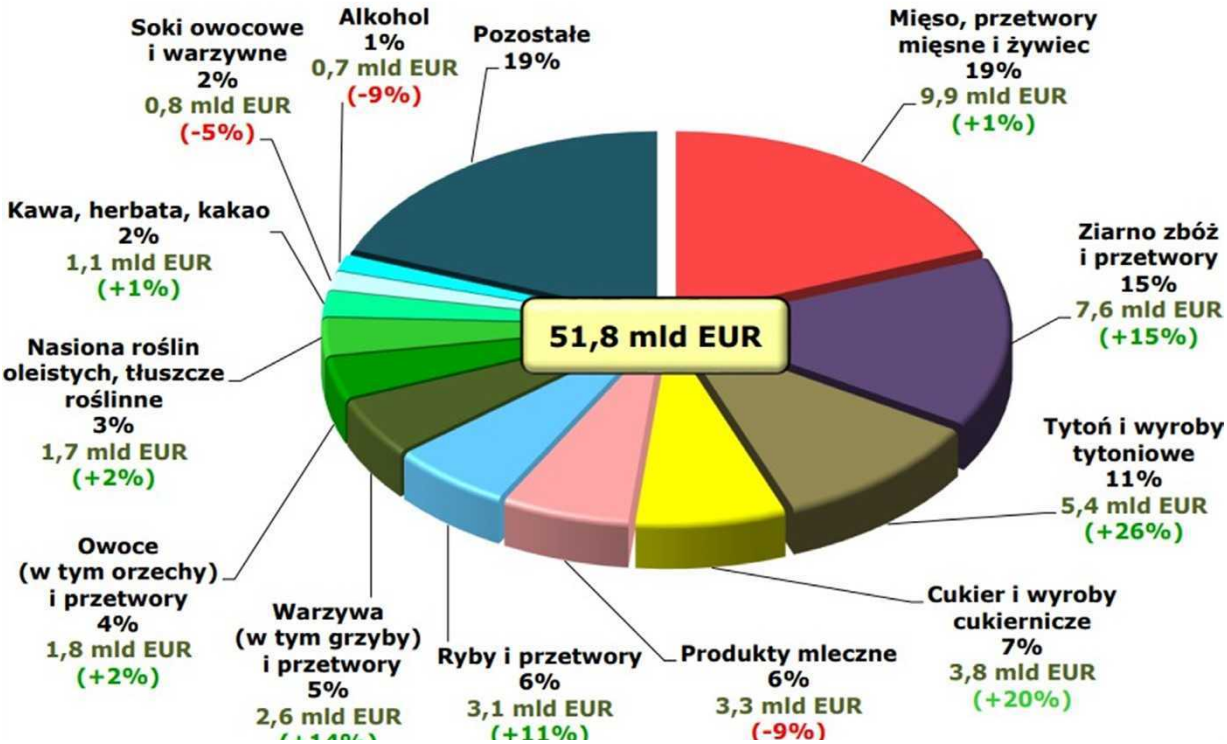

Źródło: KOWR

Podstawowym problemem polskiego sektora rolnego jest nadmierne rozdrobnienie gospodarstw rolnych, przy jednoczesnej niechęci rolników do funkcjonowania w strukturach zorganizowanych. Średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie w 2023 roku, bazując na danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, wyniosła 11,42 ha, wobec średniej unijnej wynoszącej 17,4 ha. Dla porównania jednak we Francji i Niemczech było to nieco ponad 60 ha, w Danii 74,6 ha, a w Czechach, jak podaje Obserwator Finansowy, ponad 120 ha. Na Ukrainie średnia wielkość gospodarstw rolnych wynosi 132 ha, ale 80 proc. największych gospodarstw ma w swoim ręku obszar powyżej 500 ha. W Ameryce Północnej (licząc kontynentalnie) jest to 117,8 ha. Podobną do Polski strukturę własności rolnej posiadają Włochy, jednak tam rolnicy potrafili wpisać się istniejące łańcuchy produkcyjne. Wielkość polskich gospodarstw jest też wysoce zróżnicowana terytorialnie. O ile średnia wielkość powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie – według danych MRiRW – w 2023 roku w województwie zachodniopomorskim wyniosła 32,9 ha, w warmińsko-mazurskim – 23,88 ha, a lubuskim – 23,18, o tyle w województwie świętokrzyskim było to już tylko 6,05 ha, w podkarpackim – 5,14 ha, a małopolskim – 4,31 ha.

2. Charakterystyka sektora rolnego na Ukrainie

Ukraiński sektor rolniczy ma kluczowe znaczenie dla rozwoju gospodarczego kraju. Jego udział w eksporcie jest znaczący, ale głównie dotyczy sprzedaży towarów, a szczególnie zbóż. To sprawia, że Ukraina jest ważnym elementem światowego bezpieczeństwa żywnościowego. Sektor ten będzie jednak musiał zmierzyć się ze zmianami wymaganymi w ramach integracji z UE, co może nieco ograniczyć jego konkurencyjność.

Ukraina jest jednym z największych światowych producentów oraz eksporterów zbóż i oleju słonecznikowego na świecie, co czyni ten kraj kluczowym dla globalnego bezpieczeństwa żywności. Przed inwazją Rosji na pełną skalę w lutym 2022 r. ponad połowa ukraińskiej ziemi była uprawna. Około 10 proc. ukraińskiego PKB zostało wytworzone w rolnictwie, które zatrudniało około 14 proc. ukraińskiej siły roboczej.

Wykres 3. Przedstawienie sektora rolnego na Ukrainie

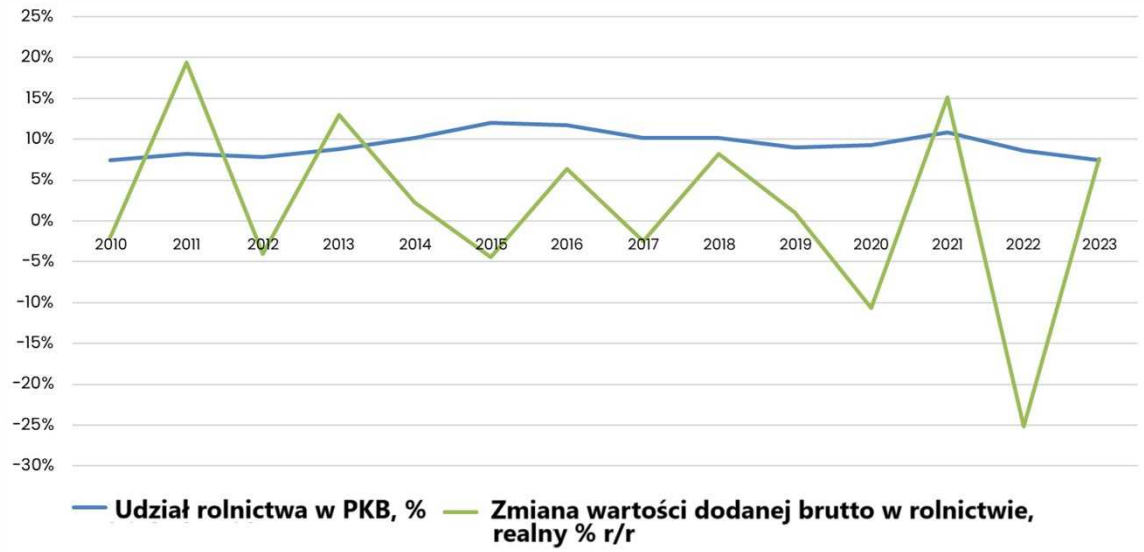

Źródło: Ukrstat

Rolnictwo ma większy udział w PKB w Ukrainie niż w krajach UE. Jest ono w dużej mierze oparte na produkcji roślinnej. W przeciwieństwie jednak do krajów UE, gdzie małe gospodarstwa rodzinne stanowią 90 proc. rolnictwa, na Ukrainie głównymi producentami są średniej wielkości firmy posiadające 200–2000 ha gruntów ornych. Również wielkie agro-holdingi odgrywają znaczącą rolę w tym sektorze.

Tabela 1. Kluczowe wskaźniki dla UE-27 i Ukrainy w 2021 r.

	EU	Ukraina		EU	Ukraina
Kontekst ekonomiczny			Rolnictwo w gospodarce		
PKB (mld USD, PPP)	21,901	588	Rolnictwo w PKB (%)	1.6	10.6
Populacja (mln)	1532	13.0	Udział rolnictwa w zatrudnieniu (%)	3.8	14.7
Obszar lądowy (tys. km²)	3,996	576	Eksport rolno-spożywczy (% całkowitego eksportu)	8.9	40.6
Powierzchnia użytków rolnych (AA) (tys. ha)	163,962	41 311	Import rolno-spożywczy (% całkowitego importu)	5.9	9.5
Powierzchnia użytków rolnych (AA), % całkowitej pow.	41	71	Charakterystyka sektora rolnego		
Gęstość zaludnienia (mieszkańcy/km²)	106	75	Udział upraw w całkowitej produkcji rolnej (%)	61	82
PKB na mieszkańca (USD w PPP)	48,900	14 220	Zwierzęta gospodarskie w całkowitej produkcji rolnej (%)	39	18
	15.5	33.9	Udział gruntów ornych w AA (%)	58	80
			Śred. wielkość gospodarstwa (ha)	37	514
			# Liczba gospodarstw		40,333

Źródło: „Integracja Ukrainy z UE – ocena wyzwań dla rolno-spożywczych władz publicznych", Oleh Nivievskyi, IEP i IER, http://www.ier.com.ua/files/Projects/2024/UP/Nivievskyi_Research%20Paper.pdf

Produkcja zwierzęca w Ukrainie od lat nie wykazuje znaczącego wzrostu. W tym samym czasie sektor drobiarski i produkcja jaj rozwijały się znacznie szybciej, podczas gdy pogłowie krów i świń wykazywało tendencję spadkową. Drób i jaja stały się również ważnymi towarami eksportowymi Ukrainy. Jednak eksport zbóż i olei stanowi znacznie większą część eksportu rolnego.

Wykres 4. Eksport produktów rolnych w 2023 r., mld USD

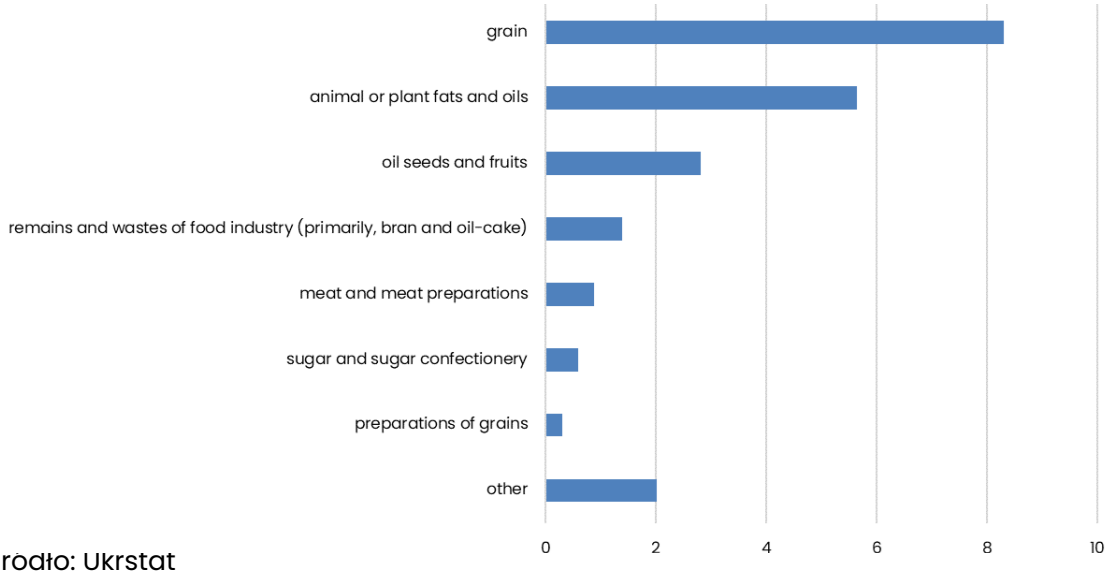

Źródło: Ukrstat

Ukraińskie gospodarstwa rolne i wielkie agro-holdingi są uprawnione do uczestnictwa w kilku programach pomocy państwa. Wsparcie dla rolnictwa w Ukrainie jest zapewniane głównie poprzez subsydia rolne oraz korzystny system podatkowy wspierający rolników i zwiększający konkurencyjność sektora rolnego. Rząd oferuje rolnikom dotacje na zakup maszyn rolniczych, nasion i nawozów, a także na hodowlę zwierząt. Rząd Ukrainy wdrożył również program finansowego wsparcia przez państwo całego sektora rolniczego, w tym ukierunkowaną pomoc finansową dla małych i średnich gospodarstw rolnych, a także rekompensatę części odsetek od kredytów bankowych. Rząd utworzył również Fundusz Częściowych Gwarancji dla Przedsiębiorstw Rolnych, utworzony z pomocą Banku Światowego i innych partnerów międzynarodowych. Programy państwowe są uzupełniane przez pomoc międzynarodową, w tym fundusze na dostosowanie ukraińskich praktyk rolniczych do standardów UE. Państwowy system dotacyjny jest jednak często krytykowany za brak przejrzystości i opóźnienia w wypłacie środków.

Od czasu rosyjskiej inwazji, która rozpoczęła się 24 lutego 2022 r., ukraiński eksport do krajów europejskich wzrósł do 56,8 proc. całkowitego eksportu w 2023 r. z 32 proc. w 2021 r. (patrz wykres 4). W tonach eksport wzrósł o około 49 proc. Udział ten pozostał wysoki również w 2024 roku. Głównym powodem tej zmiany jest ograniczony dostęp do transportu morskiego na Morzu Czarnym. Port morski w Mikołajowie nadal nie działa z powodu blokady ze strony Rosji. Jednocześnie porty morskie w Odessie mają znacznie ograniczone możliwości, a od września 2023 r. transportują nie tylko zboże, ale także inne towary, np. metale i rudę żelaza. Rozwój rolnictwa i dalszy wzrost eksportu produktów rolnych wymaga poprawy logistyki. Ograniczona logistyka stymulowała jednak pewien wzrost w branży przetwórstwa spożywczego, która jest również określana jako jeden z priorytetów rządu. W rezultacie zdecydowana większość produktów rolnych była transportowana koleją i transportem drogowym przez zachodnią granicę kraju do UE.

Innym powodem wyższego eksportu do UE[2] jest to, że w pierwszych miesiącach po rozpoczęciu pełnej inwazji Rosji na Ukrainę, UE zapewniła Ukrainie wsparcie w postaci tymczasowej liberalizacji handlu[3].

Wszystkie cła zostały zawieszone, w tym zniesiono wszystkie kontyngenty na produkty rolne. Podczas gdy wcześniej niektóre ukraińskie produkty rolne były importowane bezcłowo tylko w ramach kontyngentu, po odpowiedniej decyzji Komisji Europejskiej wszystkie produkty mogły wejść na rynek UE z Ukrainy bez płacenia ceł.

[2] http://www.ier.com.ua/en/institute/news?pid=7518
[3] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2022.152.01.0103.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2022%3A152%3ATOC

Wykres 5. Kierunki ukraińskiego eksportu produktów rolnych

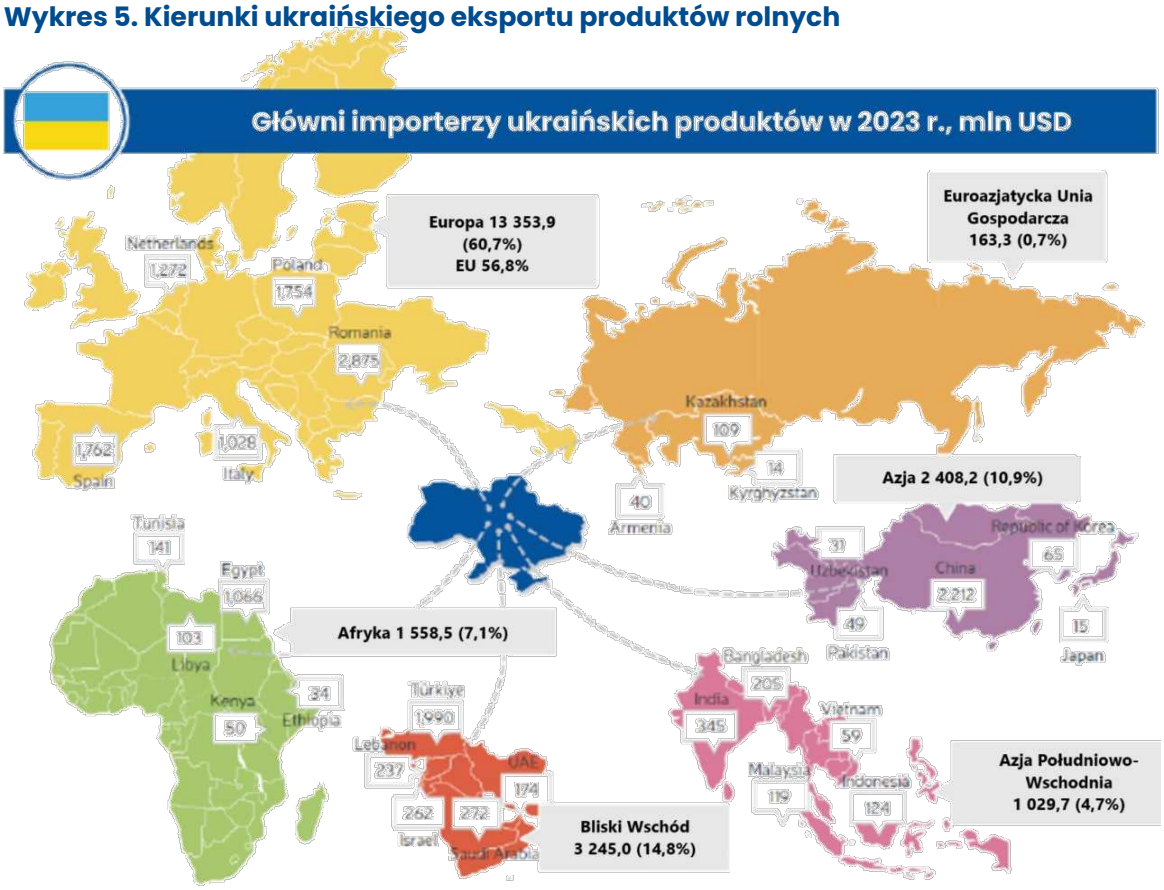

Source: Grafika przygotowana przez UCAB wspólnie z Ministerstwem Gospodarki i Ministerstwem Polityki Rolnej i Żywności Ukrainy, https://ucab.ua/en/pres_sluzhba/novosti/prezentovano_7me_vidannya_agrarnogo_eksportnogo_portfolio_ukraini.

Ze względu na bezkontyngentowy eksport produktów rolnych i znaczne ograniczenie morskich szlaków eksportowych, ukraińskie firmy znacząco zwiększyły eksport alternatywnymi drogami, szczególnie do Polski i sąsiednich krajów UE. W 2023 r. ten wzrost towarów rolnych, głównie zbóż, doprowadził do protestów polskich rolników, którzy twierdzili, że ponoszą straty finansowe z powodu dodatkowych dostaw ukraińskich produktów na ich lokalny rynek. W konsekwencji polski rząd wprowadził zakaz importu ukraińskiego zboża do Polski. Podobne protesty miały miejsce w Rumunii, na Węgrzech, w Bułgarii i na Słowacji, co spowodowało porównywalne reakcje rządów.

Według Komisji Europejskiej rolnicy z tych pięciu krajów ponieśli straty w łącznej wysokości 417 mln euro z powodu zwiększonej podaży ukraińskiego zboża. UE zapewniła dotacje, aby częściowo zrekompensować te straty. W odpowiedzi na zaistniałą sytuację, 2 maja 2023 r. Komisja Europejska wprowadziła ograniczenia w sprzedaży ukraińskiej pszenicy, kukurydzy, rzepaku i słonecznika w wyżej wymienionych krajach, choć tranzyt poza UE był nadal dozwolony. Ograniczenia te miały obowiązywać do 15 września 2023 roku. Pomimo zakończenia tego okresu, Polska, Słowacja i Węgry nadal blokowały import zboża z Ukrainy.

W maju 2024 roku, po intensywnych dyskusjach, UE osiągnęła kompromis i przedłużyła korzyści handlowe dla Ukrainy do 5 czerwca 2025 roku. Przedłużenie to przewidywało, że kontyngenty taryfowe, środki antydumpin-

gowe i cła ochronne nie będą miały zastosowania do ukraińskich towarów. Komisja Europejska zachowała jednak możliwość przywrócenia kontyngentów, jeśli ukraiński import zakłóci funkcjonowanie rynku UE. W szczególności, w przypadku siedmiu grup produktów rolnych uważanych za wrażliwe dla rolników UE – jaj, drobiu, cukru, owsa, kukurydzy, zbóż i miodu – bezcłowy import powinien zostać automatycznie zawieszony, gdy ukraiński eksport do UE osiągnie średnią roczną wielkość w okresie od połowy 2021 do 2023 roku. Niestety, okres ten obejmował rok 2022, w którym ukraińscy rolnicy doświadczyli zmniejszonej produktywności z powodu ograniczonej logistyki eksportowej. Natychmiast po wejściu w życie nowych koncesji handlowych UE dla Ukrainy 5 czerwca Komisja Europejska przywróciła kontyngent taryfowy na owies. Kontyngent ten był minimalny i wynosił zaledwie 4000 ton, a eksport przekroczył już 2441 ton. W rezultacie kontyngent został wyczerpany, a pełne cła na eksport owsa zostały przywrócone do końca roku. Nowy kontyngent wejdzie w życie w styczniu 2025 r., umożliwiając bezcłowy przywóz 5/12 rocznego kontyngentu. Ponadto podjęto decyzje dotyczące innych produktów rolnych, takich jak cukier i jaja, w przypadku których cła zostały przywrócone po przekroczeniu kontyngentów. Komisja Europejska przywróciła również cła na zboża w lipcu i miód w sierpniu 2023 r. System oparty na kontyngentach pozostanie w mocy dla tych produktów do maja 2025 roku. Ogólnie rzecz biorąc, chociaż system bezcłowego handlu dla większości ukraińskich produktów rolnych pozostanie w mocy do maja 2025 r., sytuacja pozostaje płynna, z możliwością przywrócenia kontyngentów i ceł w zależności od zakłóceń na rynku w UE.

Według badania Ukrstat, poza logistyką, przeszkody w działalności rolniczej obejmują niski popyt i ograniczenia finansowe[4]. Ponadto od drugiej połowy 2023 r. wzrosło znaczenie takiej przeszkody jak „brak siły roboczej", która jest obecnie powszechna we wszystkich sektorach gospodarki. Jest to wynikiem wojny.

[4] https://stat.gov.ua/uk/publications

3. Podstawy prawne i organizacyjne sektora rolno-spożywczego w prawie europejskim

Sektor rolno-spożywczy jest w unijnym prawodawstwie szczegółowo uregulowany. Kluczowymi, kierując się perspektywą przyjętą przez regulatora, elementami systemu są tu sama produkcja rolna, rynki rolne, polityka w zakresie bezpieczeństwa żywności, bezpieczeństwo dostępu do żywności oraz ochrona środowiska. Każdy z tych obszarów znajduje swoje odzwierciedlenie w odpowiednich regulacjach prawa unijnego.

Dla rolników kluczowym dokumentem strategicznym o znaczeniu ramowym od lat pozostaje Wspólna Polityka Rolna, której obecna perspektywa obejmuje lata 2023–2027. Wspólna Polityka Rolna jest jednym z najdroższych obszarów UE, pochłaniającym znaczną część budżetu unijnego, co świadczy o jej ogromnym znaczeniu dla państw członkowskich oraz całej wspólnoty. Jej głównymi narzędziami są płatności bezpośrednie, interwencje rynkowe oraz szeroko rozumiany rozwój obszarów wiejskich. W ostatnich latach najbardziej popularnym elementem WPR stała się strategia „Od pola do stołu" będąca częścią Europejskiego Zielonego Ładu. Celem strategii jest przejście na bardziej zrównoważone systemy żywnościowe, redukcja stosowania pestycydów, nawozów oraz antybiotyków, a także promowanie zdrowej diety. Kluczowymi dokumentami, wokół których budowane są kolejne akty, pozostają Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1307/2013 regulujące wsparcie dochodów rolników poprzez płatności bezpośrednie w ramach WPR, Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 3 dotyczące rozwoju obszarów wiejskich, zawierające przepisy dotyczące wsparcia rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014–2020, czy wreszcie Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2021/2115, czyli nowa Wspólna Polityka Rolna na lata 2023–2027, wprowadzająca bardziej elastyczne podejście do planowania strategicznego przez państwa członkowskie.

Rolnictwo realizuje także założenia unijnej polityki handlowej ukierunkowanej na podpisywanie umów handlowych z państwami trzecimi. Istotnym komponentem tego systemu pozostają unijne preferencje taryfowe – GSP (Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 978/2012) oraz Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1308/2013 ustanawiające wspólną organizację rynków produktów rolnych, obejmujące regulacje dotyczące handlu, produkcji i przetwórstwa.

Ważnym kierunkiem rozwoju prawodawstwa UE w odniesieniu do rynku rolno-spożywczego jest także polityka jakości, której zadaniem jest implementacja strategii zrównoważonego rozwoju produktów spożywczych poprzez promowanie wysokich standardów jakości i zrównoważonego rozwoju w produkcji żywności. W tym kontekście istotne są również regulacje dotyczące znakowania produktów ekologicznych, które normowane są przez Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 848/2018 oraz przepisy dotyczące oznaczeń geograficznych (ChNP, ChOG) i tradycyjnych specjalności gwarantowanych (TSG), zdefiniowane w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1151/2012.

W kontekście procedur związanych z bezpieczeństwem żywności Unia Europejska dąży do zapewnienia możliwie najwyższego

poziomu jej bezpieczeństwa i ochrony konsumentów. Tu kluczowe pozostaje Rozporządzenie (WE) nr 178/2002 ustanawiające ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołujące Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności (EFSA), a także Rozporządzenie (WE) nr 852/2004 w sprawie higieny środków spożywczych, które wprowadza regulacje dotyczące bezpieczeństwa produkcji żywności na wszystkich etapach łańcucha żywnościowego. Nie bez znaczenia pozostaje, biorąc pod uwagę skalę sektora hodowli zwierzęcej w UE – w tym w Polsce, Rozporządzenie (WE) nr 183/2005 w sprawie higieny pasz, regulujące bezpieczeństwo pasz dla zwierząt hodowlanych.

Sektor rolny jest także silnie regulowany unijnymi przepisami z zakresu ochrony środowiska i klimatu. Przede wszystkim trzeba tutaj wskazać, wciąż niejasne co ich przyszłości, regulacje wynikające z Europejskiego Zielonego Ładu. „Od pola do stołu" oraz Strategia na rzecz Bioróżnorodności zawierają między innymi postulaty ograniczenia możliwości stosowania nawozów i środków ochrony roślin, przeznaczenia określonej części areału pod uprawy ekologiczne czy zadania związane z ochroną i odbudową ekosystemów.

Ważne w kontekście polityki prośrodowiskowej pozostają także ramowa dyrektywa wodna (Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2000/60/WE), Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1306/2013, którego częścią są przepisy dotyczące ochrony środowiska i związane z nimi zasady monitorowania i finansowania Wspólnej Polityki Rolnej, a także Dyrektywa 2009/128/WE w sprawie zrównoważonego stosowania pestycydów, ustanawiająca cele redukcji ich stosowania.

Unijna legislacja reguluje także kwestie związane z polityką konkurencji. Najważniejszymi dokumentami w tym zakresie są Rozporządzenie Rady (WE) nr 1/2003 w sprawie wdrożenia zasad konkurencji ustanowionych w artykułach 81 i 82 Traktatu WE (obecnie art. 101 i 102 TFUE) oraz Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/633 dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych w relacjach między przedsiębiorcami w łańcuchu dostaw produktów rolnych i spożywczych, która ma na celu ochronę mniejszych uczestników rynku przed nieuczciwymi działaniami większych podmiotów.

W odniesieniu do konkretnych sektorów produkcji rolnej uczestników rynku obowiązuje dodatkowo szereg szczegółowych unijnych regulacji oraz prawo krajowe, w różnych stopniu implementujące prawodawstwo unijne. Rolnicy są także ważną częścią licznych programów wspierających, jak choćby Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach drugiego filaru WPR i stymulującego rozwój infrastruktury, innowacyjności gospodarstw czy wzrost poziomu jakości życia na wsi. Rolnicy mogą skorzystać także choćby z programu Horyzont Europa, który wspiera badania i innowacyjne rozwiązania przy uwzględnieniu uwarunkowań unijnego rolnictwa. Powyższe akty prawne, dokumenty, strategie czy programy stanowią rdzeń, wokół którego budowane są rozwiązania prawne o wąskim i głęboko eksperckim zakresie.

4. Wpływ regulacji i praktyki europejskiej na sektor rolno-spożywczy w Polsce

Wpływ regulacji unijnych na sektor rolny w Polsce jest wieloaspektowy i ma istotne znaczenie dla kształtowania krajowej polityki rolnej, struktury produkcyjnej i wielkościowej gospodarstw, a także dla całej gospodarki wiejskiej. Od momentu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku, krajowy sektor rolny został włączony do Wspólnej Polityki Rolnej (WPR), która w dużej mierze determinuje warunki produkcji, handlu oraz wsparcia finansowego rolników.

Bez wątpienia jednym z głównych determinantów rozwoju polskiego rolnictwa w ostatnich dwóch dekadach były dopłaty bezpośrednie do produkcji rolnej, które stanowią fundamentalne źródło dochodów dla polskich rolników. System ten jest kluczowy dla utrzymania konkurencyjności polskiego rolnictwa na jednolitym rynku europejskim, choć w znacznej mierze – szczególnie w odniesieniu do najmniejszych gospodarstw – uzależnia on od siebie rentowność przedsiębiorstw rolnych. Zjawisko to widoczne jest szczególnie w grupie państw, które przystępowały do Wspólnoty w roku 2004 i później. Bazując na danych ARiMR, łącznie z zaliczkami do rolników w ramach dopłat bezpośrednich i obszarowych za 2023 rok trafiło 16,2 mld zł. Dopłaty te przyczyniają się do stabilizacji dochodów gospodarstw, co jest szczególnie istotne w kontekście niestabilnych cen na rynkach rolnych. Pamiętać przy tym należy, że efektywność uzyskiwania dopłat wymaga spełnienia szeregu kryteriów, takich jak zazielenienie, które zobowiązuje rolników do prowadzenia działań na rzecz ochrony środowiska, np. utrzymania obszarów proekologicznych, co promuje zrównoważony rozwój rolnictwa.

Kolejnym ważnym aspektem wpływu regulacji unijnych jest konieczność dostosowania się do wysokich standardów jakości i bezpieczeństwa żywności. Unijne prawo narzuca państwom członkowskim obowiązek wdrożenia zaawansowanych systemów kontroli, aby zapewnić bezpieczeństwo produktów rolnych. Stosowanie przepisów w praktyce wiąże się z koniecznością ponoszenia znaczących kosztów, które jednak przekładają się na wciąż wyższą jakość wytwarzanej w Unii Europejskiej żywności i skuteczniejsze dostosowanie się do zróżnicowanych wymogów rynków różnych części świata.

Wyzwanie dla polskich gospodarstw rolnych bez wątpienia stanowią wymogi dotyczące ochrony środowiska i przeciwdziałania zmianom klimatycznym. Zielony Ład, który zakłada redukcję emisji CO_2, promowanie produkcji ekologicznej oraz ograniczenie stosowania środków ochrony roślin i nawozów sztucznych generuje koszty, które obniżają konkurencyjność cenową unijnych produktów. Realizacja tych celów wymaga od rolników inwestycji w nowe technologie, zmiany metod produkcji oraz dostosowania się do surowych norm środowiskowych, co może być trudne, zwłaszcza dla mniejszych gospodarstw. Dodatkowo unijne rolnictwo jest tu wysoce zróżnicowane wewnętrznie. Gospodarki rolne w krajach należących do UE przed 2004 rokiem cechują wyższe zdolności adaptacyjne – są one w większym stopniu stechnicyzowane, na szeroką skalę stosują narzędzia z zakresu rolnictwa precyzyjnego, mają wyższy średni odsetek upraw ekologicznych (z uwagi na średnio zamożniejszych konsumentów).

Z drugiej strony, regulacje unijne wpływają na zwiększenie innowacyjności i modernizacji sektora rolnego w Polsce. Programy unijne, takie jak Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW), oferują wsparcie finansowe na modernizację gospodarstw, inwestycje w technologie proekologiczne oraz rozwój infrastruktury wiejskiej. Dzięki temu polscy rolnicy mają możliwość poprawy efektywności produkcji, redukcji kosztów operacyjnych oraz podniesienia standardów jakości swoich produktów.

Unijne regulacje kształtujące sektor rolno-spożywczy mają szeroki wpływ na sektor rolny w Polsce. Z jednej strony oferują istotne wsparcie finansowe, pomagając w stabilizacji dochodów rolników i podniesieniu jakości produkcji. Z drugiej strony, stawiają przed polskim rolnictwem nowe wyzwania, szczególnie w zakresie ochrony środowiska i dostosowania się do rosnących wymogów rynkowych. Choć wdrożenie regulacji unijnych może być kosztowne i wymagać znacznych inwestycji, długoterminowo przyczynia się do zwiększenia konkurencyjności polskiego sektora rolnego na arenie międzynarodowej. Na niekorzyść polskiego sektora rolnego wpływają stosunkowo niski dostęp do kapitału, rozdrobnienie krajowej produkcji rolnej i niechęć rolników do funkcjonowania w strukturach zorganizowanych – te elementy obniżają zdolność szybkiej adaptacji do zmian w prawie europejskim.

5. Podstawy prawne i organizacyjne sektora rolnego na Ukrainie

Sektor rolny w Ukrainie odgrywa kluczową rolę w gospodarce kraju, wnosząc znaczący wkład w PKB kraju i zatrudniając znaczną część ludności. W miarę jak Ukraina zmierza w kierunku integracji z Unią Europejską, ramy prawne i organizacyjne regulujące rolnictwo muszą ulec znacznej zmianie, aby dostosować się do standardów UE.

Na ukraińskie ramy prawne dla rolnictwa wpływają ustawodawstwo krajowe i umowy międzynarodowe, w tym zobowiązania wynikające z układu o stowarzyszeniu UE-Ukraina. Podstawowe przepisy regulujące sektor rolny obejmują prawo własności gruntów, produkcji rolnej i bezpieczeństwa żywności. Od czasu uzyskania niepodległości Ukraina przeszła kilka fal reform rolnych, koncentrując się na prywatyzacji gruntów i liberalizacji rynku rolnego. Reformy te nabrały tempa w ostatnich latach, nie tylko ze względu na starania tego kraju o wejście do UE.

Obecna struktura prawna obejmuje kluczowe akty prawne, takie jak ustawa o rynku gruntów rolnych, która otworzyła drogę do kupna i sprzedaży gruntów rolnych w 2021 r. oraz przepisy regulujące bezpieczeństwo żywności i normy fitosanitarne. Przepisy te mają kluczowe znaczenie dla zapewnienia, że ukraińskie produkty rolne spełniają rygorystyczne wymogi rynku UE. Konieczne jest jednak dalsze dostosowanie, w szczególności w zakresie przepisów dotyczących ochrony środowiska, dobrostanu zwierząt i stosowania nowoczesnych praktyk rolniczych określonych we Wspólnej Polityce Rolnej UE.

W szczególności należy podkreślić, że większość firm nie jest właścicielem gruntów, ale raczej dzierżawi je od osób prywatnych, mimo że zakup gruntów jest dozwolony. Zgodnie z nowymi ramami prawnymi, obywatele Ukrainy i osoby prawne mogą nabywać grunty rolne. W związku z trwającą wojną pozostają jednak ograniczenia dla obcokrajowców, którzy nie mogą kupować gruntów rolnych do czasu podjęcia dalszych decyzji. Reforma ta została wprowadzona

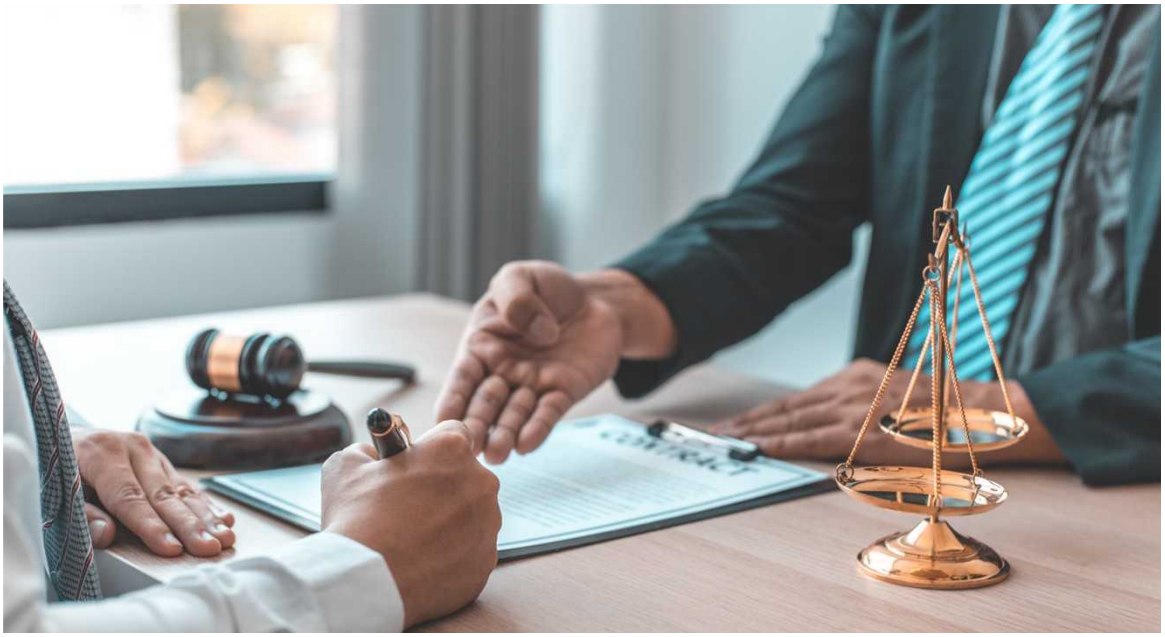

w celu poprawy efektywności wykorzystania gruntów, przyciągnięcia inwestycji i zwiększenia wydajności rolnictwa. Pozostają jednak wyzwania związane z zapewnieniem przejrzystości transakcji i zapobieganiem konsolidacji gruntów przez duże podmioty korporacyjne. Ponadto wymagany jest dalszy nadzór regulacyjny w celu ochrony drobnych rolników i zapewnienia sprawiedliwego dostępu do zasobów gruntowych.

Jednym z najważniejszych wyzwań prawnych stojących przed Ukrainą jest harmonizacja przepisów sanitarnych i fitosanitarnych (SPS) z unijnymi. Proces ten wymaga od Ukrainy przyjęcia standardów UE w zakresie bezpieczeństwa żywności, stosowania pestycydów i kontroli weterynaryjnych. Poczyniono postępy w tym obszarze, a Ukraina wdrożyła system analizy zagrożeń i krytycznych punktów kontroli (HACCP) w różnych sektorach produkcji żywności. Wymagane są jednak dalsze działania, aby w pełni dostosować się do przepisów UE, co ułatwi płynniejszy handel i zmniejszy bariery pozataryfowe dla ukraińskich produktów rolnych wprowadzanych na rynek europejski.

Oprócz bezpieczeństwa żywności, kolejny otwarty obszar wymagający działań legislacyjnych stanowią regulacje środowiskowe, w której to dziedzinie w ostatnich latach nie poczyniono większych zmian dostosowujących do regulacji europejskich. Ukraina ma jednak świadomość konieczności dostosowania się do Europejskiego Zielonego Ładu, który kładzie nacisk na zrównoważone praktyki rolnicze, redukcję środków chemicznych i ochronę różnorodności biologicznej. W strukturze właścicielskiej ukraińskiego sektora rolnego możemy wyróżnić zarówno przedsiębiorstwa prywatne, jak i kontrolowane przez państwo. Ministerstwo Polityki Rolnej i Żywności jest głównym organem rządowym odpowiedzialnym za formułowanie i wdrażanie polityki rolnej. Współpracuje ono ściśle z różnymi agencjami, w tym z Państwową Służbą Ukrainy ds. Bezpieczeństwa Żywności i Ochrony Konsumentów, która nadzoruje egzekwowanie standardów bezpieczeństwa żywności, oraz z Państwową Służbą Ukrainy ds. Geodezji, Kartografii i Katastru, która zarządza zasobami gruntów.

W ramach działań nakierowanych na integrację z UE Ukraina tworzy ramy instytucjonalne integracji w celu poprawy zarządzania i wydajności w sektorze rolnym. Obejmuje to ustanowienie Państwowego Rejestru Rolnego, który ma na celu usprawnienie rejestracji przedsiębiorstw rolnych i zapewnienie im lepszego dostępu do państwowych programów wsparcia. Inicjatywa ta jest częścią szerszych wysiłków Ukrainy na rzecz stworzenia bardziej przejrzystego i wydajnego sektora rolnego, zdolnego do konkurowania na rynkach UE. Kluczowa jest również rola spółdzielni i stowarzyszeń rolników w krajobrazie organizacyjnym. Organizacje te zapewniają wsparcie oraz zasoby małym i średnim producentom rolnym, pomagając im w przestrzeganiu wymogów regulacyjnych i przyjmowaniu najlepszych praktyk. Wciąż jednak istnieje pole do poprawy w zakresie wspierania współpracy i konsolidacji wysiłków w sektorze w celu zwiększenia wydajności i konkurencyjności[5].

Ukraiński sektor rolny stoi również przed wyzwaniami związanymi z rozwojem infrastruktury, szczególnie na obszarach wiejskich. Brak odpowiedniej infrastruktury transportowej, magazynowej i przetwórczej utrudnia efektywny przepływ towarów w kraju i na rynki eksportowe. Zajęcie się tymi lukami w infrastrukturze ma kluczowe znaczenie dla zapewnienia, że ukraińskie produkty rolne mogą dotrzeć na rynki UE na czas i w opłacalny sposób.

[5] https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en.

6. Wpływ europejskich regulacji i praktyk na sektor rolny na Ukrainie

Zmiany w polityce sektora rolnego są częścią klastra negocjacyjnego pt. „Zasoby, rolnictwo i spójność", który zawiera pięć rozdziałów:

- Rozdział 11 – Rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich
- Rozdział 12 – Bezpieczeństwo żywności, polityka weterynaryjna i fitosanitarna
- Rozdział 13 – Rybołówstwo
- Rozdział 22 – Polityka regionalna i koordynacja instrumentów strukturalnych
- Rozdział 33 – Przepisy finansowe i budżetowe

Rozdziały te określają ambitny plan zmian w Ukrainie na drodze do członkostwa w UE. W ciągu wielu lat UE wywarła głęboki wpływ na ukraiński sektor rolny, doprowadzając do znaczących zmian w legislacyjnych i praktycznych aspektach tego sektora. Proces dostosowywania się do standardów UE jest wysiłkiem długoterminowym, wymagającym znacznych reform w różnych obszarach, od bezpieczeństwa żywności i norm środowiskowych po praktyki handlowe i operacje rynkowe. Znaczna część dostosowania Ukrainy do europejskich praktyk rolniczych wiąże się z przyjęciem dorobku prawnego UE; obejmuje to Wspólną Politykę Rolną (WPR), środki sanitarne i fitosanitarne, przepisy środowiskowe i normy bezpieczeństwa żywności.

Ukraina podjęła już znaczące kroki w kierunku dostosowania przepisów, wdrażając różne reformy wymagane przez UE. Ustanowienie Państwowego Rejestru Rolnego i przyjęcie systemu HACCP (System Analizy Zagrożeń i Krytycznych Punktów Kontroli) to przykłady ukraińskich wysiłków na rzecz zapewnienia zgodności z unijnymi normami bezpieczeństwa żywności. Środki te pozwoliły ukraińskim produktom rolnym na swobodniejsze wejście na rynek europejski. Jednak pełne wdrożenie tych przepisów pozostaje wyzwaniem ze względu na ograniczenia finansowe, możliwości instytucjonalne i potrzebę modernizacji technologicznej.

Jednym z głównych obszarów, w których europejskie regulacje mają wpływ na Ukrainę, są standardy sanitarne i fitosanitarne (SPS). UE ma surowe wymagania dotyczące stosowania pestycydów, dobrostanu zwierząt i higieny żywności. Przyjęcie tych przepisów przez Ukrainę odegrało kluczową rolę w zwiększeniu jej potencjału eksportowego do krajów UE. Niemniej jednak stanowi to również poważne wyzwanie dla lokalnych producentów, którzy muszą przestrzegać tych rygorystycznych norm.

Oprócz bezpieczeństwa żywności, europejska polityka środowiskowa przekształca ukraiński sektor rolny. Europejski Zielony Ład i Strategia „Od pola do stołu" mają na celu uczynienie Europy pierwszym kontynentem neutralnym dla klimatu do 2050 roku. Jako kraj kandydujący, Ukraina powinna dostosować swoją politykę rolną do założonych celów. Wiąże się to z ograniczeniem stosowania szkodliwych chemikaliów, zwiększeniem bioróżnorodności i promowaniem zrównoważonych praktyk rolniczych. Przyjęcie metod rolnictwa ekologicznego jest jednym z obszarów, w którym Ukraina poczyniła postępy, ale wciąż brakuje pełnego wdrożenia tych praktyk w całym sektorze.

Nacisk UE na zrównoważony rozwój wymaga również od Ukrainy znacznych inwestycji w ochronę środowiska. Obejmuje to poprawę systemów zarządzania odpadami, zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych

z produkcji rolnej oraz zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii w rolnictwie. Spełnienie tych standardów środowiskowych pomoże Ukrainie dostosować się do polityki UE i zapewnić długoterminową stabilność jej sektora rolnego.

Integracja ukraińskiego sektora rolnego z rynkiem UE jest kolejnym krytycznym obszarem, w którym regulacje europejskie odgrywają znaczącą rolę. Pogłębiona i kompleksowa strefa wolnego handlu (DCFTA) między Ukrainą a UE już ułatwiła ukraińskim produktom rolnym większy dostęp do rynków europejskich. Zniesienie ceł i zwiększenie kontyngentów na produkty takie jak pszenica, kukurydza i drób zwiększyły ukraiński eksport produktów rolnych do UE. Jednak zwiększony dostęp do rynku wiąże się również z wyzwaniem w postaci konkurencji ze strony producentów z UE. Ukraińscy rolnicy muszą już teraz konkurować z rolnikami z UE, którzy otrzymują znaczne dotacje w ramach WPR. Podczas gdy Ukraina pracuje nad dostosowaniem swojej polityki rolnej do WPR, rozbieżności we wsparciu finansowym pozostają głównym problemem. Sytuacja ta tworzy nierównowagę konkurencyjną, szczególnie dla małych i średnich gospodarstw rolnych w Ukrainie, które nie mają takiego samego poziomu dostępu do środków finansowych jak ich europejskie odpowiedniki. Pomimo tych wyzwań, integracja Ukrainy z rynkiem rolnym UE oferuje znaczące możliwości. Zwiększony popyt na ukraińskie produkty rolne w UE pomógł ustabilizować gospodarkę kraju, zwłaszcza podczas trwającej wojny. Co więcej, dostęp do rynku UE zachęcił ukraińskich producentów do poprawy jakości i zrównoważonego rozwoju swoich produktów, czyniąc je bardziej konkurencyjnymi na arenie międzynarodowej.

7. Wyzwania związane z dostosowaniem ukraińskiego sektora rolnego do standardów UE

Integracja ukraińskiego sektora rolnego z Unią Europejską to kompleksowy proces, który wiąże się z różnymi wyzwaniami. Jako jeden z najważniejszych sektorów gospodarki Ukrainy, rolnictwo ma kluczowe znaczenie dla gospodarki kraju i jest kluczowym obszarem integracji z UE. Jednak dostosowanie ukraińskiej polityki i praktyk rolniczych do europejskich ram regulacyjnych, w szczególności Wspólnej Polityki Rolnej, jest złożonym i wymagającym przedsięwzięciem. Jednocześnie członkostwo Ukrainy w UE stwarza możliwości dla UE, mimo że istnieją wyzwania. Integracja Ukrainy z Unią stanowi duże wyzwanie dla wielu członków UE, którzy mają obecnie duży udział w produkcji rolnej, generowanej przez wiele małych gospodarstw rodzinnych. Nie chodzi tylko o ekonomiczne aspekty wpływu, ale w rzeczywistości może to prowadzić do napięć społecznych, co już pokazał zakaz importu zbóż z Ukrainy w krajach sąsiednich.

Największym wyzwaniem w tym obszarze, przed jakim stoi Europa, to reforma Wspólnej Polityki Rolnej, która jest nieefektywna i nie spełnia założeń, jakie zostały przed nią postawione przed wielu laty. Reforma WPR była dyskutowana przez ponad dekadę i powinna zostać ostatecznie wdrożona przed przyjęciem Ukrainy do UE. Taka reforma jest koniecznością, gdyż ewentualne jej wdrożenia na Ukrainie na obecnych zasadach przekraczałoby możliwości finansowe UE, ze względu na wielkość i potencjał rozwojowy rolnictwa na Ukrainie.

Kilka obszarów WPR powinno zostać włączonych do ustawodawstwa Ukrainy, ale mogą one zostać zmienione w ramach reformy WPR:

- Zintegrowany system zarządzania i kontroli (IACS) dla wsparcia płatności bezpośrednich
- System identyfikacji działek rolnych (LPIS)
- Sieć danych dotyczących zrównoważonego rozwoju gospodarstw rolnych

Kilka innych bloków IT również odnosi się do WPR, którą Ukraina wciąż musi wdrożyć[6]. Dlatego dla Ukrainy przestrzeganie tych ram wymaga znacznych reform, nie tylko w ustawodawstwie, ale także w mechanizmach wdrażania. Wiąże się to ze znacznymi inwestycjami w zdolności administracyjne i tworzenie zdolności instytucjonalnych.

Kolejnym istotnym wyzwaniem jest spełnienie surowych norm sanitarnych i fitosanitarnych wymaganych do uzyskania dostępu do rynku UE. Normy te zapewniają, że wszystkie produkty spożywcze i rolne wprowadzane do UE są bezpieczne dla konsumentów oraz spełniają wysokie normy środowiskowe i zdrowotne. Ukraina poczyniła postępy w dostosowywaniu się do tych norm, ale nadal istnieją luki w obszarach takich jak stosowanie pestycydów, higiena żywności i dobrostan zwierząt. Dla ukraińskich producentów spełnienie tych norm może być kosztowne i trudne.

[6] https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/financing-cap/assurance-and-audit/managing-payments_en

Zdolności instytucjonalne to kolejny obszar, w którym Ukraina stoi przed poważnymi wyzwaniami. Chociaż poczyniono postępy w modernizacji instytucji rolniczych, wiele pozostaje jeszcze do zrobienia. Wdrażanie WPR wymaga stworzenia solidnego otoczenia instytucjonalnego, które będzie miało zdolność i uprawnienia do skutecznego egzekwowania przepisów, zarządzania dotacjami i zapewniania zgodności w całym sektorze rolnym. Obecnie ukraińskie instytucje są nadal w trakcie dostosowywania się do norm UE i potrzebne są dalsze inwestycje, aby zbudować niezbędny potencjał organizacyjny.

Kolejny poziom złożoności w dostosowywaniu ukraińskiego sektora rolnego do UE wiąże się z przepisami dotyczącymi ochrony środowiska i zmian klimatycznych. Europejski Zielony Ład oraz strategie „Od pola do stołu" i na rzecz bioróżnorodności mają na celu przekształcenie europejskiego rolnictwa w zrównoważony system, który zmniejsza ślad węglowy i chroni różnorodność biologiczną[7]. Dla Ukrainy przyjęcie tych regulacji stanowi zarówno wyzwanie środowiskowe, jak i ekonomiczne. Wdrożenie zrównoważonych praktyk rolniczych i ograniczenie stosowania pestycydów zwiększyłoby potencjał ukraińskiego sektora rolnego do rozszerzenia rynków eksportowych.

Istotnym wyzwaniem są również kwestie finansowe. Ukraiński sektor rolniczy wciąż odbudowuje się po zniszczeniach spowodowanych trwającą wojną, która poważnie wpłynęła na infrastrukturę i produkcję rolną. Koszt dostosowania do standardów UE, w szczególności w zakresie modernizacji infrastruktury, wdrażania nowych technologii i przekwalifikowania pracowników, jest znaczny. Ukraina będzie potrzebować stałego wsparcia ze strony międzynarodowych darczyńców i UE, aby pomyślnie spełnić te wymagania. Dodatkowe koszty wiążą się z rozminowywaniem gruntów rolnych.

Wreszcie krajobraz społeczno-polityczny dodatkowo komplikuje proces integracji. Sektor rolniczy w Ukrainie jest nie tylko potęgą gospodarczą, ale jest także głęboko zakorzeniony w tkance społecznej społeczności wiejskich. W miarę jak kraj ten zmierza w kierunku dostosowania się do standardów UE, może pojawić się opór ze strony różnych interesariuszy w ukraińskim sektorze rolnym, zwłaszcza tych, którzy obawiają się, że zmiany doprowadzą do wzrostu kosztów i zmniejszenia konkurencyjności w perspektywie krótkoterminowej.

Podsumowując, podczas gdy Ukraina poczyniła znaczne postępy w dostosowywaniu swojego sektora rolnego do standardów UE, droga przed nią jest pełna wyzwań. Dostosowanie przepisów, budowanie potencjału instytucjonalnego, zrównoważenie środowiskowe, koszty finansowe i czynniki społeczno-polityczne odgrywają kluczową rolę w określeniu sukcesu tego procesu integracji. Pokonanie tych wyzwań będzie wymagało wspólnych wysiłków ze strony Ukrainy i UE oraz znacznego wsparcia finansowego i technicznego.

[7] https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en

8. Doświadczenia polskich firm sektora rolno-spożywczego związane z akcesją i członkostwem w UE przydatne dla Ukrainy i ukraińskich przedsiębiorców

Kluczowym wyzwaniem dla Polski przed 2004 rokiem – w kontekście sektora rolno-spożywczego – jako państwa aspirującego do członkostwa w Unii Europejskiej była sprawna adaptacja do standardów produkcyjnych UE. Polskie firmy rolne przed akcesją stanęły w obliczu konieczności dostosowania swoich procesów produkcyjnych, technologii oraz systemów zarządzania do standardów unijnych, co wiązało się z koniecznością znacznych inwestycji. Dziś z perspektywy Ukrainy kluczowe wydaje się szybkie dostosowanie się do regulacji dotyczących jakości produktów, bezpieczeństwa żywności, ochrony środowiska oraz dobrostanu zwierząt, aby móc w pełni korzystać z dostępu do rynku UE. O ile największe ukraińskie agro-holdingi od lat prowadzą procesy, których celem jest spełnianie coraz bardziej wyśrubowanych norm jakościowych, o tyle mniejsi producenci mogą na tej ścieżce napotkać poważne problemy kosztowe.

Ważne w tym systemie okazały się dla Polski fundusze przedakcesyjne i strukturalne. Nasz kraj przed przystąpieniem do Wspólnoty korzystał z SAPARD, czyli programu obliczonego na modernizację sektora rolnego. Już po zakończeniu ścieżki akcesyjnej zyskaliśmy dostęp do znacznie większych środków ze Wspólnej Polityki Rolnej (WPR), które finansowały rozwój infrastruktury, modernizację gospodarstw i innowacje technologiczne. Ukraina powinna dziś, co w znacznej mierze – szczególnie w obszarze doradczym i edukacyjnym – zaniedbali polscy rolnicy, przygotować się na najbardziej efektywne wykorzystanie podobnych funduszy, które usprawnią modernizację tamtejszego sektora rolno-spożywczego.

Znaczącym wyzwaniem będzie także znalezienie swojego miejsca w unijnej sieci eksportu artykułów rolno-spożywczych zarówno wewnątrz Wspólnoty, jak i do państw trzecich. Ukraina już dziś jest potężnym eksporterem artykułów rolno-spożywczych (27,9 mld USD w 2021 r. – ostatnim miarodajnym), ale otworem – w pełni – stanie przed nią europejski rynek konsumencki liczący niemal 0,5 mld osób. Dodatkowo dzięki umowom handlowym zawieranym przez Unię Europejską i podniesieniu standardów produkcyjnych Ukraina z całą pewnością zwiększy swój eksport także w odniesieniu do państw spoza Europy. Ukraińskie firmy sprawnie będą musiały dostosować się do potrzeb handlu zagranicznego i umiejętnie zbilansować je względem potrzeb rodzimego rynku. Polska nauczyła się tu korzystać z różnych form współpracy takich jak organizacje sektorowe, związki pracodawców, spółdzielnie rolnicze i grupy producenckie (obie w ograniczonym zakresie) czy klastrów, które umożliwiły rolnikom lepsze zarządzanie produkcją i negocjowanie korzystniejszych warunków na rynku. Ukraina mogłaby rozważyć rozwój podobnych struktur, aby wzmocnić pozycję swoich rolników na rynku.

W Polsce istotnym elementem długiego procesu integracji z Unią Europejską było rozwijanie programów szkoleniowych dla rolników i przedsiębiorców rolnych, które miały pomóc im w zrozumieniu i spełnieniu unijnych wymogów. Ukraina powinna

wdrażać podobne inicjatywy na szerszą skalę niż w swoim czasie Polska oraz rozwijać system skutecznego doradztwa rolniczego tworzonego przez osoby mające kompetencje do sprawnego poruszania się w gąszczu unijnych przepisów. Niebagatelne znaczenie – to zadanie dla ukraińskich władz publicznych – ma także właściwa budowa kompetentnego środowiska instytucjonalnego do obsługi sektora rolnego – także w relacjach z UE. W Polsce kluczowymi dla rolników instytucjami są:

- Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa,
- Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa (powstały po konsolidacji zadań Agencji Rynku Rolnego i Agencji Nieruchomości Rolnych),
- Centralny oraz lokalne Ośrodki Doradztwa Rolniczego.

9. Perspektywy współpracy polskich i ukraińskich firm w sektorze rolno-spożywczym na rynku europejskim

W roku 2022 (ostatnie pełne dane roczne publikowane przez KOWR[8]), polscy rolnicy wyeksportowali do Ukrainy towary o wartości 945 mln EUR. W tym samym czasie wysyłka ukraińskich produktów rolnych do Polski wyniosła 2741 mln EUR. Trzeba nadmienić, że rok 2022 to początek trwającej do dziś zbrojnej agresji Rosji na Ukrainę i szczególny okres dla eksportu ukraińskich produktów rolnych – szczególnie zbóż – do Polski. W ostatnim w pełni miarodajnym okresie obejmującym swoim zasięgiem rok 2021 Polska wyeksportowała na Ukrainę artykuły rolno-spożywcze za 812 mln EUR, a Ukraina do Polski za 918 mln EUR. W 2021 r. saldo obrotów było ujemne i ukształtowało się na poziomie 106 mln EUR wobec dodatniego salda w 2020 r. wynoszącego 38 mln EUR. W latach 2013–2021 eksport towarów rolno-spożywczych z Ukrainy do Polski stanowił średnio 3 procent ogółu eksportu w tym segmencie z Ukrainy. W tym samym okresie podobny odsetek dla Polski wynosił 1,77 procenta.

[8] Foreign trade of Poland's agri-food goods with Ukraine (including foreign trade for 2022), National Agricultural Support Center, Warsaw 2023.

Wykres 6. Obroty handlu zagranicznego towarami rolno-spożywczymi Polski z Ukrainą

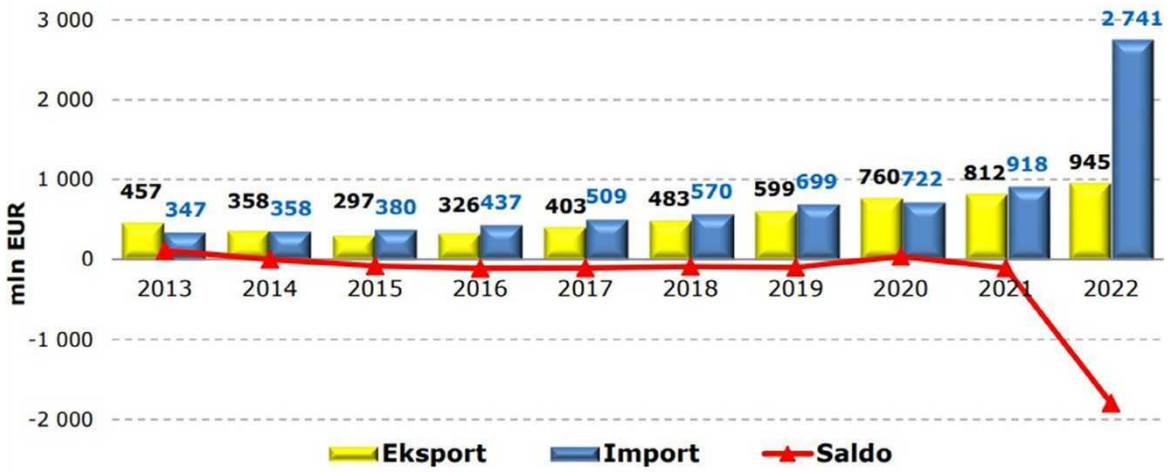

Źródło: KOWR

Polska wysyła na Ukrainę głównie warzywa i przetwory, produkty mleczne, mięso, produkty paszowe, kawę, herbatę, kakao i owoce. W drugą stronę wędrują tłuszcze, oleje zwierzęce i roślinne, zboże, nasiona i owoce oleiste, pasze dla zwierząt i odpady przemysłu spożywczego.

Polska i Ukraina, będąc sąsiadami i mając silne tradycje rolnicze, wciąż wykazują znaczący potencjał do rozwinięcia współpracy w sektorze rolnym na rynku europejskim. Szersza współpraca możliwa jest już dziś, choć w dalszym ciągu jest to potencjał nie do końca wykorzystany.

Polska ma wszelkie predyspozycje, aby stać się hubem logistycznym dla tranzytu ukraińskich towarów rolno-spożywczych na terytorium UE oraz poza jej granice. Niezbędne są jednak ku temu inwestycje infrastrukturalne obliczone na zwiększenie przepustowości przejść granicznych, zwiększenie obecności służb kontroli weterynaryjnych i fitosanitarnych, uproszczenie procedur tranzytowych, rozbudowa sieci magazynowej, drogowej i kolejowej, czy rozbudowa możliwości składowania, przeładunku i wysyłek zboża z polskich portów. Nawet w sytuacji ponownego otwarcia i ożywienia handlu na Morzu Czarnym zachodnia część Ukrainy w wieloletniej perspektywie mogłaby korzystać z polskiej infrastruktury logistycznej z uwagi na bliskość geograficzną. Decyzja o rozpoczęciu tych inwestycji zwiększyłaby także prestiż gdańskiego portu i umocniła jego pozycję jako najważniejszego portu basenu Morza Bałtyckiego.

Polskie i ukraińskie firmy sektora rolnego już dziś mogą także realizować współpracę joint ventures, która będzie ukierunkowana na produkcję i eksport produktów rolnych na rynek UE. Wspólne firmy mogą wykorzystać doświadczenie Polski w handlu z UE oraz zasoby naturalne i możliwości produkcyjne Polski, oraz Ukrainy. Możliwa jest także współpraca w zakresie badań i rozwoju. Polskie i ukraińskie instytuty badawcze oraz przedsiębiorcy mogą współpracować w dziedzinie badań nad nowymi technologiami rolniczymi, które poprawią wydajność i jakość produkcji rolnej. Polskie doświadczenia w integracji z rynkiem UE mogą być cennym źródłem wiedzy dla ukraińskich firm. Polskie firmy mogą również wspierać ukraińskich partnerów w zakresie doradztwa i szkoleń, pomagając im dostosować się do wymogów rynku unijnego. Pewien potencjał tkwi także w tworzeniu specjalnych stref ekonomicznych na granicy polsko-ukraińskiej, które będą zachęcały do inwestycji w sektor rolny, oferując ulgi podatkowe i uproszczone procedury celne.

Potencjalnie stymulującymi działaniami byłoby z pewnością stopniowe harmonizowanie regulacji i standardów dotyczących produkcji rolnej, co wpłynęłoby ożywczo na handel.

Rządy obu państw powinny ustanowić także sprawne mechanizmy arbitrażu lub mediacji, które pomogą rozwiązywać potencjalne spory między polskimi a ukraińskimi firmami w sposób szybki i sprawiedliwy. Ważne jest, aby rządy zagwarantowały ochronę interesów inwestorów poprzez umowy bilateralne, które określą zasady dotyczące ochrony własności intelektualnej, praw inwestycyjnych i rozstrzygania sporów.

10. Wzmocnienie powiązań między sektorami rolnymi Polski i Ukrainy na rynku europejskim

Polskę i Ukrainę łączą głębokie więzi historyczne, geograficzne i gospodarcze, a powiązania te silnie rozciągają się na sektor rolny. Wzmocnienie współpracy między sektorami rolnymi obu krajów oferuje znaczące możliwości wzajemnego wzrostu i zwiększenia konkurencyjności na rynku europejskim. Jednym z kluczowych obszarów potencjalnej współpracy jest wymiana wiedzy i najlepszych praktyk. Polska, jako członek Unii Europejskiej od 2004 roku, przeszła proces dostosowywania swojego sektora rolnego do standardów UE i z powodzeniem wdrożyła WPR. Doświadczenie Polski jest nieocenione dla Ukrainy na jej drodze do integracji europejskiej. Polscy rolnicy, instytucje rolnicze i decydenci polityczni mogą zapewnić krytyczny wgląd w dostosowanie ich działalności gospodarczej i prawodawstwa do dorobku prawnego UE.

Kolejnym obszarem współpracy jest rozwój infrastruktury handlu transgranicznego. Polska i Ukraina dzielą długą granicę, a poprawa logistyki handlu rolnego między tymi dwoma krajami mogłaby znacznie usprawnić przepływ towarów. Inwestycje w infrastrukturę transportową, graniczną, procesy celne i magazyny zmniejszyłyby bariery handlowe i obniżyły koszty, przynosząc korzyści obu krajom. Co więcej, wzmocnienie tych sieci logistycznych pozwoliłoby Ukrainie na lepszy dostęp do krajów unijnych i możliwość eksportu do krajów trzecich z wykorzystaniem polskich portów morskich na Bałtyku.

Obszarem, w którym polskie i ukraińskie firmy mogłyby zacieśnić wzajemne więzi to wspólne przedsięwzięcia i partnerstwa w przetwórstwie rolno-spożywczym. Oba kraje, a szczególnie Polska, mają dobrze rozwinięty przemysł rolno-spożywczy, a dzięki współpracy mogą tworzyć bardziej konkurencyjne produkty na rynku UE. Na przykład polsko-ukraińskie partnerstwa mogłyby skupić się na przetwarzaniu surowych produktów rolnych w towary o wyższej wartości, takie jak przetworzona żywność, produkty mleczne i napoje. Zwiększając wartość eksportu, oba kraje mogłyby odnieść korzyści ekonomiczne.

Zrównoważony rozwój jest kolejnym kluczowym obszarem współpracy. Europejski Zielony Ład wyznaczył ambitne cele w zakresie redukcji emisji dwutlenku węgla i promowania zrównoważonych praktyk rolniczych w całej UE. Polska i Ukraina mogą współpracować przy opracowywaniu i wdrażaniu zrównoważonych technologii rolniczych, takich jak rolnictwo precyzyjne, rolnictwo ekologiczne i wykorzystanie energii odnawialnej w produkcji rolnej. Doświadczenie Polski w dostosowywaniu swojego sektora rolnego do celów środowiskowych UE może pomóc Ukrainie w podążaniu tą drogą.

Aby jednak w pełni wykorzystać potencjał tej współpracy, należy stawić czoła stojącym przed oboma krajami wyzwaniami. Polska i Ukraina są głównymi eksporterami podobnych produktów rolnych, takich jak zboża i drób, co może zwiększyć konkurencję na rynku UE. Oba kraje muszą zrównoważyć współpracę i konkurencję, aby zapewnić współistnienie i rozwój swoich sektorów rolnych na rynku europejskim. Co więcej, stabilność polityczna i gospodarcza w regionie ma kluczowe znaczenie dla powo-

dzenia tych wspólnych wysiłków. Wojna na Ukrainie zakłóciła produkcję rolną i handel, utrudniając pełną realizację projektów transgranicznych. Ciągłe wsparcie ze strony UE i wysiłki na rzecz stabilizacji regionu będą miały kluczowe znaczenie dla zapewnienia długoterminowego sukcesu polsko-ukraińskiej współpracy rolniczej. Podsumowując, sektory rolne Polski i Ukrainy mogą wiele zyskać na bliższej współpracy. Oba kraje mogą wzmocnić swoją pozycję na rynku europejskim poprzez dzielenie się wiedzą, poprawę infrastruktury handlowej i współpracę w zakresie zrównoważonych praktyk. Jednak aby w pełni wykorzystać korzyści płynące z tego partnerstwa, konieczne będzie ostrożne zarządzanie konkurencją i stałe wsparcie ze strony UE.

11. Rekomendacje dla Ukrainy i ukraińskich firm związane z przystąpieniem do UE

Ukraina musi mieć pełną świadomość, że droga do akcesji do Unii Europejskiej jest długa i wymagająca znacznych reform całego sektora rolniczego, jak również jego otoczenia prawno-organizacyjnego. Sektor rolno-spożywczy, jako jeden ze strategicznych segmentów unijnej gospodarki, obwarowany jest szczególną liczbą przepisów. Należy również pamiętać, że rozwój ukraińskiego sektora rolnego powinien mieć charakter możliwie tak zharmonizowany, by nie tworzyć nadmiernych dysproporcji w rozwoju poszczególnych regionów rolniczych kraju. Do najważniejszych działań, jakie powinna podjąć Ukraina i ukraińscy przedsiębiorcy rolni związanych z jej akcesją do Unii Europejskiej, należą:

1. 1Ukraina musi nadal dostosowywać swoją politykę rolną i praktyki do ram regulacyjnych UE. Obejmuje to dostosowanie pomocy państwa w rolnictwie do wymogów WPR i zapewnienie zgodności z normami UE w zakresie bezpieczeństwa żywności, zrównoważenia środowiskowego i dobrostanu zwierząt. Przyspieszenie tych reform pomoże Ukrainie uzyskać pełniejszy dostęp do rynku UE i skorzystać z dotacji w ramach WPR. Ukraina powinna szukać długoterminowego finansowania od międzynarodowych darczyńców i programów UE, aby wesprzeć swoje wysiłki na rzecz modernizacji rolnictwa, dostosowania do standardów UE, modernizacji infrastruktury i wdrożenia nowych technologii produkcji.
2. Harmonijne dostosowanie standardów produkcyjnych do wymogów UE. Pomocne w tym zakresie mogą okazać międzynarodowa certyfikacja i akredytacja. Także ukraińskie instytucje odpowiedzialne za kontrolę jakości i bezpieczeństwa żywności powinny zostać wzmocnione tak, aby mogły skutecznie monitorować zgodność z unijnymi standardami.
3. Konieczne jest uwzględnienie obecnych i przyszłych wymogów środowiskowych, które wiązać się będą z koniecznością ponoszenia znaczących kosztów związanych z modernizacją już istniejących systemów produkcji żywności, chowu czy hodowli. Szczególne znaczenie dla kształtu unijnego sektora rolnego w kolejnych latach będą mieć dalsze losy Europejskiego Zielonego Ładu i decyzje dotyczące poziomów redukcji możliwości stosowania nawozów i środków ochrony roślin. Przyjęcie zrównoważonych praktyk rolniczych, takich jak ograniczenie stosowania pestycydów i promowanie rolnictwa ekologicznego, dostosuje Ukrainę do celów UE i sprawi, że jej produkty rolne będą bardziej konkurencyjne na rynku europejskim.
4. Stworzenie na Ukrainie kompetentnych i transparentnych instytucji publicznych niezbędnych do skutecznego wdrażania przepisów UE oraz zajmujących się dystrybucją środków unijnych przeznaczonych na rozwój sektora rolnego i obszarów wiejskich. Ukraina powinna priorytetowo potraktować wzmocnienie swoich agencji rolnych, poprawę zdolności administracyjnych i poszerzenie wiedzy technicznej potrzebnej do egzekwowania przepisów UE i zarządzania transformacją sektora rolnego.
5. Konieczne jest wzmocnienie współpracy transgranicznej z krajami unijnymi, co będzie miało kluczowe znaczenie dla szybkiej integracji ukraińskiego sektora rolnego z Unią Europejską. Należy

realizować wspólne projekty w zakresie zrównoważonego rolnictwa, przetwórstwa rolno-spożywczego i logistyki, aby zapewnić Ukrainie pełne wykorzystanie jej potencjału rolnego na rynku europejskim.

6. Stworzenie i rozwój programów edukacyjnych, które pomogą rolnikom zrozumieć wymogi unijnego rynku wewnętrznego. Już dziś Ukraina korzystać powinna z szerokiej gamy finansowego wsparcia przedakcesyjnego, które okazało się kluczowe na drodze Polski do Unii Europejskiej. Elementem tych działań powinno być przeszkolenie ukraińskich firm i rolników w zakresie procedur aplikacyjnych i zarządzania projektami finansowanymi z funduszy unijnych.
7. Zintegrowane zarządzanie danymi rolnymi w ramach systemów unijnych jest konieczne, aby skutecznie spełniać wymogi UE w zakresie kontroli i raportowania. Ukraińskie firmy rolne – szczególnie segment średnich przedsiębiorstw – powinny zainwestować we wdrożenie systemów zarządzania danymi, takich jak choćby *Integrated Administration and Control System* czy *Farm Accountancy Data Network*. Technologie analityczne umożliwią firmom rolnym raportowanie do unijnych agencji zgodnie z wymogami WPR oraz lepszą kontrolę nad efektywnością produkcji, co zwiększy transparentność i zgodność z przepisami.
8. Ukraińskie firmy powinny rozważyć strategię zrównoważonej intensyfikacji produkcji, czyli zwiększenia wydajności rolnictwa bez konieczności powiększania areału upraw. Przykładem może być implementacja narzędzi rolnictwa precyzyjnego. Techniki te pomogą spełniać rosnące wymogi Europejskiego Zielonego Ładu oraz ograniczenia w stosowaniu tak zwanej chemii rolniczej, co stanie się kluczowe dla dostępu do rynku UE.
9. Dla stabilności sektora rolnego konieczna jest rozbudowa obecnych struktur ukraińskiej dyplomacji ekonomicznej funkcjonujących przy instytucjach unijnych. Prowadzenie skutecznej polityki na rynku wspólnotowym wymaga funkcjonowania właściwie skomunikowanej i sprawnej struktury dyplomatycznej. Jest to szczególnie istotne w odniesieniu do sektora rolnego, który w ostatnich latach jest jednym z najsilniej regulowanych obszarów unijnej polityki z uwagi na kształt wspólnotowej polityki klimatycznej. Ważna w tym kontekście będzie reprezentacja ukraińskiego sektora agro w organizacjach sektorowych działających na szczeblu unijnym (np. Copa-Cogeca). Wartość stanowi w tym kontekście efektywna współpraca sektora publicznego ze środowiskami biznesowymi.

The Warsaw Enterprise Institute (WEI) is a leading Polish think tank originating from the Union of Entrepreneurs and Employers. Established to enhance Poland's prosperity, WEI focuses on four critical areas: State and Law, Security, Economy, and Demographics. WEI provides solutions for state institutions and independent social or commercial entities through rigorous research, analysis, educational projects, and publication of commentaries, stances, memoranda, and reports.

WEI believes that Poland's security and the prosperity of its citizens depend on their rights and freedoms, including the right to choose their way of life, equality before the law, and the right to accumulate wealth. WEI advocates for a strong and efficient state to protect against injustice and external threats but emphasizes that the state's role should be minimal to foster entrepreneurial energy and spirit.

WEI's key areas of focus are:

State and Law. WEI is dedicated to improving the quality of laws, the legislative process, and their application and enforcement in court proceedings. WEI supports a legal framework based on simplicity and the natural order, advocating for minimal regulation and emphasizing voluntary agreements and contracts. The organization promotes a strong but limited state focused on ensuring security and justice for its citizens.

Security. Learning from historical experiences, WEI supports Poland's participation in defense pacts and international organizations while emphasizing self-reliance, with the Polish Army as the key guarantor of national independence. WEI advocates for a professional army capable of effectively countering potential threats and stresses the importance of energy security by diversifying energy sources and supply routes. The institute supports Poland's presence in the EU as an economic community but opposes the concept of a single European state dominated by bureaucracy. Poland's foreign policy, according to WEI, should prioritize national political and economic interests.

Economy. WEI asserts that a robust economy is essential for funding national defense, improving living standards, and halting depopulation. The institute calls for straightforward business regulations, low and simple taxes, and an efficient judiciary. WEI opposes harmful taxes and bureaucratic barriers, advocating for equal conditions for business competition and focusing on small and medium-sized enterprises (SMEs), the backbone of the Polish economy. Educational reform to align with job market needs and limited state participation in the economy, except in military and energy sectors, are also crucial economic policies WEI promotes.

Demography. Addressing unfavorable demographic trends is crucial for achieving WEI's goals. The institute supports policies to increase birth rates, curb emigration, and implement sensible immigration policies. Strengthening families' legal and social position to encourage higher fertility rates is a priority. WEI believes in allowing citizens to retain more earnings to support child-rearing and advocates for localized social support policies targeting only those in need.

WEI maintains a nonpartisan stance, supporting beneficial national solutions regardless of political origin. WEI collaborates with Polish authorities through professional analysis and active public engagement in strategic planning, policy development, and implementation, contributing to Poland's development and prosperity.

INSTITUTE
FOR ECONOMIC RESEARCH
AND POLICY CONSULTING

The Institute for Economic Research and Policy Consulting (IER) is the leading Ukrainian independent think tank focusing on economic research and policy advice. It has more than 20 years of experience in economic policy analysis and the development of policy recommendations. Since 2016, the IER actively supports regional civil society organizations in Ukraine through re-granting, mentoring, training, and awareness-raising campaigns.

IER's mission is to provide alternative solutions to key problems of social and economic development in Ukraine based on the rule of law, democracy, and market economy principles. The IER's special focus is on promoting the EU-Ukraine Association Agreement.

The IER aims to:
1. provide top-quality expertise in the field of economy and economic policy-making and developing strategic and instrumental components of the economic policy;
2. formulate a public opinion through the organization of public debate, facilitation of public dialogue and spreading knowledge;
3. contribute to the development of economic and social sciences and promote the development of the Ukrainian research community.

Since its establishment in 1999, the IER has focused on economic research and policy advice in macroeconomic policies, business climate, small and medium entrepreneurship (SME) development, international trade, financial markets, and regional and sectoral development. Since the early 2010s, the IER has been extensively focused on promoting the European integration of Ukraine.

The IER's particular strength is monitoring business attitudes and expectations towards various aspects of the business environment and regulation, including policy impacts, by conducting regular and ad-hoc business tendency surveys. Since July 2002, the IER has held a regular quarterly survey of 450 industrial enterprises in Ukraine to monitor, forecast, and analyze business activity based on the information received "from the ground up" judgments and economic agents' anticipations. Since May 2022, the survey has been conducted monthly and covered 500+ from all controlled by GOU oblasts. The IER has developed an Annual Business Climate Assessment – a policy tool for monitoring and assessing business climate and SME development based on firms' perceptions and attitudes. Annually the IER has conducted 1000+ enterprises regarding trade facilitation issues and customs work assessment.

After 24 February 2022 year, the IER focused on supporting Ukrainian resistance to full-scale military aggression. Our activities are repurposed according to stakeholder needs. Since May 2022, the IER has run the Program "Analytics and Information of the Countries' Economy during the War Time." The IER produces and promotes monthly the analysis and forecast of the Ukrauaianin economy, including monthly surveys of 500+ enterprises. The IER is a member of the public initiatives RISE (a coalition of Ukrainian and international organizations working for Ukraine's Reconstruction Integrity, Sustainability, and Efficiency). Also the IER is the founder of the RRR4Ukiraine think tank initiative, which aims to promote honest and visionary recovery based on the principles of openness and accountability.

The IER successfully combines professional analysis with active involvement in public dialogue and advocacy and actively cooperates with Ukrainian national and regional authorities in strategic planning and policy development, and policy implementation. The IER has the capacity for grant management and provides re-granting for capacity development to regional civil society organizations and media.
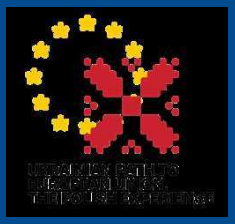
WEI